

Відгук
офіційного опонента про дисертацію
Павленко Катерини Миколаївни
«Компенсаторна функція філософії в сучасному суспільстві»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі
спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Суспільство в наш час потребує відтворення та реформації системи цінностей, які могли б стати детермінуючою основою свідомості та поведінки людей. Ця необхідність зумовлена тим, що в процесі соціальних трансформацій ціннісна система переосмислюється та потребує оновлення, яке б ґрунтувалося на специфіці становлення українського суспільства в період демократизації сучасної України. Сучасна освіта і система виховання мають нагальну нагоду переорієнтуватися на формування у особистості культури інноваційного типу, відповідної широти мислення й готовності до новаторства на засадах мобільності та адаптивності.

Формування сучасної системи цінностей, орієнтація на які дає змогу людині максимально самореалізуватися, змінюючи при цьому гуманістичні засади самого суспільства, а відтак – підготовка людини до життя в глобалізованому просторі з незліченною кількістю динамічних і часто суперечливих впливів соціально-комунікативного та інформаційно-розвивального середовища, стають основоположними орієнтирами стратегічного розвитку соціально-гуманітарного знання. Положення кваліфікаційної роботи К. М. Павленко про те, що філософське знання сприяє формуванню системи ціннісних орієнтацій, прояву власного потенціалу, досягнення взаєморозуміння людини з соціумом виглядає актуальним та доцільним в час суспільних трансформацій при розв'язуванні широкого кола проблем.

В представленій праці досліджується зміст, специфіка та властивості компенсаторної функції філософії. Її історичні витoki, подальший розвиток

та сучасне розуміння. Показано актуальність цієї проблематики в період сучасного стану розвитку суспільства та викликаних ним соціальних негараздів на рівні соціуму, груп та особистості. Зазначено, що оцінка причин і наслідків соціальних перетворень, визначення тенденцій і закономірностей суспільного розвитку не зводяться до тем соціальної еволюції, революції, прогресу тощо. Соціальна проблематика в філософії розгортається через адекватні виклики динамічного та глобалізованого світу концептуальні підходи, що враховують загальний контекст її соціальної значущості.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що кваліфікаційна робота К. М. Павленко є суспільно важливою та має актуальність у наш час, адже пояснює функціональне значення філософії не лише як прояв розмаїття пізнавальної діяльності, а й як форму відображення закономірностей соціального буття, специфічною рисою якого є перетворення індивідуального на загальне, самотнього на типове, людського на особистісне, конкретного на універсальне.

З огляду на вищевказане, тематика дисертаційного дослідження К. М. Павленко, яке присвячене визначенню компенсаторної функції філософії в сучасному суспільстві є актуальною як в теоретичному, так і в практичному плані.

Оформлення рецензованої дисертації здійснено відповідно до вимог чинних нормативних документів. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків і списку використаних джерел, що з максимальною повнотою сприяло розкриттю теми дослідження. Структура повністю відповідає поставленим цілям і завданням і дозволяє здобувачеві всебічно розкрити предмет дослідження, а опоненту – простежити творчий задум автора, краще зрозуміти логіку представленого дослідження та послідовність запропонованих аргументів. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушень вимог академічної доброчесності. У роботі наявні

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право. Основні положення кваліфікаційної праці висвітлено в 13 публікаціях, що свідчить про ретельність і скрупульозність автора в процесі написання роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст роботи розкриває основні шляхи до розкриття теми праці. У вступі автором обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційної роботи, сформульовано положення наукової новизни, розкрито їх теоретичну та практичну значущість, вказано інформацію щодо апробації результатів дослідження, публікацій, структури та обсягу роботи.

Дисертантка у першому розділі «Теоретичні підвалини осмислення соціальної значущості функцій філософії» розкриває теоретичні підвалини осмислення соціальної значущості функцій філософії. Авторка доречно уточнює поняття «функції філософії», визначає їх характеристики, що надає можливість в підпункті третьому першого розділу, визначити, що компенсаторна функція філософії має всі ознаки функції філософії. Проаналізовано в першому розділі історію даної тематики протягом розвитку філософського знання та визначено, і ми з цим погоджуємося, що питання щодо визначення функцій філософії, є дискусійним. Також здобувачкою констатується відсутність єдності серед науковців щодо методологічної позиції з кола питань даної тематики. Павленко К. М. визначаючи підходи до вивчення функцій філософії використовує метод структурно-функціонального аналізу та соціокультурний, аксіологічний, праксеологічний підходи. Це дозволило їй зробити висновок, що виокремлення функцій філософії залежить від авторського розуміння історії філософії. Ним репрезентується зв'язок конкретно-історичних обставин та

загального контексту духовного життя епохи, або, як подекуди висловлюються, «духу часу», і конкретної біографічної ситуації, як зазначає автор на сторінці 49. Кожен автор конструє таку історію ідей, яка відповідає його баченню соціальної значущості філософії. В цілому, матеріал, викладений в цьому розділі, достатньо повний та відбиває сучасний стан проблем, що розглядаються в роботі.

Другий розділ роботи «Ідея компенсації в соціально-філософській історії» присвячений особливостям розвитку уявлень про компенсаційні можливості філософії у сенсі здатності філософського мислення розкрити перед індивідом значущість його існування або ж занурити його в «глибини» своїх проблем, що містяться в працях різних періодів становлення і розвитку філософії. Представлено значення та історичний аналіз розвитку думки про терапевтичні можливості філософського знання, сформульовано основні її складові – екзистенційну та сотеріологічну теми, як вказує автор на сторінці 128. Розкрито значення «компенсації» як багатозначного наукового поняття та обґрунтована його роль у використанні в філософському обігу, представлено погляд на змістову характеристику компенсаційних процесів на всезагальному рівні, що виводить дане поняття на рівень філософського знання. В третьому підрозділі другого розділу дисертантка представила сутність компенсаторної функції філософії, її завдання, функціональну значущість, та властивості в сучасному суспільстві. Здобувачка вказує, що ці властивості можуть виявлятися імпліцитно та експліцитно (сторінка 135).

Суттєвим та важливим для практичного значення кваліфікаційного дослідження можемо назвати третій розділ, що описує «Форми виявлення компенсаторної функції філософії у соціально-практичній сфері буття в сучасному суспільстві». Цей розділ присвячений комплексному дослідженню можливості використання компенсаторної функції філософії для розвитку соціуму та людини окремо в сучасних реаліях. Дослідницею сформульовані принципи психотерапевтичного потенціалу філософії, вказано на

онтологічний зв'язок між психологією на філософським знанням. Це надало авторці можливості визначити гуманістичну сутність психотерапевтичного потенціалу компенсаторної функції філософії. Зазначаючи про адаптивні можливості компенсаторної функції філософії, К. М. Павленко відображає результати розгляду функціонального боку практичної філософії, та це відзначається на інтегруючій ролі в системі становлення сучасної особистості. Філософське знання, в тому числі, узагальнює всі види комунікації людей, через категорії показує єдність різноманітних форм їх життєдіяльності, нерозривний зв'язок із світом. Розглядаючи морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії в сучасному українському суспільстві автор використовує розуміння морально-етичних цінностей як систему світорозуміння окремого індивіду, яка включає в себе оцінку всього існуючого з позицій добра та зла (сторінка 182), що дозволяє встановити зв'язок між вчинком людини та загальноприйнятою системою соціальних цінностей. Це дає авторці можливість провести паралель з визначенням функції філософії, що включає в себе процес накопичення знання про місце людини в світі, рефлексію самої філософії з приводу цього місця, осмислення терапевтичного впливу філософських суджень та застосування всіх можливостей у практиці індивідуальної та соціальної терапії, а отже, робить висновок дисертантка, компенсаторна функція філософії та її практичне втілення в соціально-практичній сфері буття переходить з всезагального рівня впливу на індивідуальний.

Заслужують високої оцінки **результати дослідження**. Вони є завершеними і базуються на основних положеннях дисертації. Позитивною характеристикою наукової розвідки є **теоретична та практична значущість**, обумовлена сукупністю положень, які конкретизують наукову новизну. Результати дослідження та запропоновані положення є важливими для філософської рефлексії представленої проблеми в контексті розвитку сучасного соціально-гуманітарного знання. Основні положення дисертації

можуть бути корисними для розробки суміжних і спільних тем у соціальній філософії, психотерапії, педагогіці, а також для міждисциплінарних досліджень низки питань із врахуванням компенсаторного потенціалу філософського знання.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки є теоретично обґрунтованими, умотивованими, логічними і послідовними.

Дискусійні положення й зауваження. Високо оцінюючи рецензовану працю, крім вищезазначених зауважень та побажань, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. Нам видається, що в дисертації більше уваги варто було приділити компенсаторно-ілюзорній функції релігії, зважаючи на спільність предмету обговорення. Під час захисту хотілося б почути, погляд автора на принципову різницю між ними або її відсутність.

2. На сторінці 108 дисертації авторка наголошує на тому, що філософія не надає готових рецептів чи відповідей, які приходять ззовні до суб'єкта, що сприймає їх пасивно. Хотілося б уточнити, з чим саме це пов'язано?

3. Було б не зайвим більш розгорнуто висловити авторську думку стосовно властивостей компенсаторної функції соціально-практичній сфері буття, про що йдеться на сторінці 136, та обґрунтувати їх.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Вважаю, що дисертація Павленко Катерини Миколаївни «Компенсаторна функція філософії в сучасному суспільстві» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Автореферат та наукові публікації уповні відображають основний зміст дисертації.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків, теоретичне і практичне значення її, відповідність «Порядку присудження

наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, наказу МОН «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40, є підставою для присудження Павленко Катерині Миколаївні наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальні філософія та філософія історії.

Офіційний опонент,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

З. М. Атаманюк

Підпис З. М. Атаманюк завідувача

Проректор з міжнародних зв'язків
та науково-педагогічної роботи
комплексу

І. В. Ступак